

KÖNYVHÉT – Tengerköltő, rónaságon

2012.06.11 - tiszatáj

TOLNAI OTTÓ KOSSUTH-DÍJAS KÖLTŐ VOLT A DEBRECENI KÖNYVHÉT DÍSZVENDEGE

A 83. Ünnepi Könyvhéten Tolnai Ottóval a debreceni közönség nem csak a programsorozat megnyitóján találkozhatott, hanem a Csokonai Színház által rendezett, *A szabálytalanság remekei* című esten is.

Tolnai könyvheti megnyitójában „a könyv mint olyan” borgesi mélységeiről beszélt. A lapok több emeletes intellektuális tartományáról, az illat, a tapintás, a fogás, a színek és a tekintet játékaról, ami egy könyvben megjelenhet. A halináról. „Halina-érzékeny vagyok” – mondja. Egy debreceni antikvárium kirakatában megpillantott kötet (Karácsony Benő *Pjotruskája*) halinakötése szervezi mondatait. A halina látványa érzékenyen érinti az ujjakat, amik nyílttá válnak a tapintásra, a felületre, amit a kirakatüveg elzár. Láthatóvá téve zár el. Az író pedig nem kíméli a látvány, az éjszaka közepén válik tarthatatlanná, megszelídíthetatlenné – ekkor győzi le, ekkor keresi fel az antikváriust, percek át csönget a lakásán. Amikor ajtót nyit, az antikvárius kérdő pillantására egy mondattal válaszol: „Halina-érzékeny vagyok!” Innentől kezdve minden világos.

A szabálytalanság remekei című esten Tolnai beszélgetőpartnere Szirák Péter irodalomtörténész volt, aki mindent megelőzően előrevetítette a beszélgetés „várható hangulatát”. S valóban, a kihallgató nem csalódott: Tolnai Ottó nem csak beszélt róla, hanem – mintegy – maga hozta rezgésbe „Jugoszlávia akusztikáját”. Ő, aki többek között az Adria költője is szeretett „volna” lenni, aki privatizált Berlinben lendavai esernyőgyárat, aki megírta Montenegró új alkotmányát, amelyben a festők állnak középpontban, aki előszeretettel vásárol az ócskapiacra ráspolyt, melyet címerébe is szívesen illesztene, kitűnő mesélő, s a bevont téma- és történettenger szerencsésen folyik keresztül az ujjai között. Szenvedélyesen beszélt arról mit jelent számára egy kupac fenyő puhafaszeg illata, egy régi váltóháznál talált kék lapos francia menetrend, egy félkész nyereg, vagy egy régi, ujjlenyomatok, fogások, tapintások sokaságát viselő szerszámnyél. S a hallgató már a tenyeréhez érzi simulni a bőr illatú kék fanyelet. Mint arra Szirák Péter reflektál, Tolnai úgy beszél, ahogyan ír: történetei rizomatikusak, sokfelé ágazók, az egyes történet-szálak, emlék-szeletek mindig visszatérők, de már a „dolog” újabb és újabb kapcsolódásait is megmutatva. Sokat ír és beszél tárgyaktól, amelyekhez szinte erotikus viszony fűzi (ő maga „tárgyfétist” említ). Tolnai gondolkodásszerkezete és műveinek szövete olyannak tetszik, mintha egy-egy különös hangzású, atmoszférájú tárgy vagy név (korcsolyakulcs, omegaránc, kékítőgolyó) emlékezete és asszociációi tárulnának fel. Az emlékezet, a tartam sok illékony mozzanatát vonja össze egyetlen szóban, majd szavak illékony láncává terjeszti ki őket. Közben szétírja az örökölt és fontosnak vélt hagyományképleteket (elsősorban Kosztolányi Dezső és Csáth Géza szövegeit), gondolhatunk például az *árvacsáth* és a *Wilhelm-dalok* verseire.

Szirák Péter Tolnai Ottót a tárgyakhoz fűződő viszonyáról, a régi Jugoszláviáról, Szabadkáról és (jelenlegi lakhelyéről) Palicsról is kérdezte. Tolnai az utóbbi kérdésre adandó (adódó) válaszát egy (konkrétból képzetessé szétírt – jelen esetben szétbeszélt) „vasútvonalra”

fűzte fel. Újvidéken pályaudvar mellett laktak, mely idővel vakvágánnyá vált, az ő utcájuk pedig zsákutcává. Úgy érezte, mintha az élete is egy zsákutcára nyíló vakvágány volna. A vakvágány törvényszerűen szeméttelpeppé változott, a váltóház nyilvános vécévé. Ezzel a tragikus-pusztuló térrel erősen kontrasztban álltak saját (intellektuális) utazói ambíciói. A szabadkai születésű Danilo Kiš mintájára menetrendet akart írni, a majdan bebarangolandóról. Később az újvidéki vakvágány szeméttelpepén egy francia nyelvű menetrendre talált, melynek azúros lapjaiban felismerni vélte az Adria azúr ragyogását. Szülővárosával, Magyarkanizsával kapcsolatban is említ egy vasúthoz kötődő élményét. Az egykori (ma már nem létező), monarchiás állomásépületet kőfalak vették körbe, melyeken kisgyermekként nem látott át. A látványt csupán az épület felsőbb szintjére és a tetőszerkezetre korlátozó kőfal egy temetőt takart ki. Mintha a sírok beköltöztek volna a pályaudvarra, a sínek köré, mintha a temető megrendítő vizuális és mentális tapasztalata kitörölte, felülírta volna a gyermekkori emlékezetet, az ismeretlen terepévé változtatva a megéltnek hitt ismerőst. Ez már a felnőtt tapasztalata. A látvány itt megrendíti és kétségbe ejti az otthonosnak és tudottnak véltet.

Szirák Péter kérdésére (Mit jelent a jugoszlávizmus?) Tolnai Jugoszláviáról jelen időben vall. Nem politikai, hanem földrajzi értelemben. Mint mondja, ő most is egy „imaginárius Jugoszláviában” él, mely elragadó a maga sokszínűségével. Ennek a „képzetes kiterjedésnek” több, többnevű fővárosa volt, amelyekben és amelyek között utazgatva mindig a nyelvi sokszínűség delejező tapasztalatában részesült. Otthonosan érezte és érzi magát ezekben az irodalmakban, műfordítói tevékenységeit is ez határozza meg. A beszélgetésen Csikos Sándor, Bakota Árpád és O. Szabó Soma színművészek hangosították ki Tolnai verseit. Többek között a *Pilinszky kiskanala* című opust is:

„az abbáziában ült
kerestem válla fölött az óriásagavé cápauszony-
tövisait a rózsaszín gyöngyház-vaginát melyen
azt írták fekete tintával hogy OPATIJA
ma is elájulok ha meglátom
az abbáziában ült nagykabátban
s az oktagon kódébe révedve hosszan
kevergette kerek asztalkáján kiskanálával a feketét
úgy tűnt csak egy nagykabát van ott
kopott krombiból gyúrt hegység
melynek csúcsán a haj pöszmete akár a hó”

Porció Veronika – Korpa Tamás